

Reformacja w innych krajach europejskich. Wyznania protestanckie

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Włodzimierz Tasak, *Reformacja. Sukces czy porażka?*, Warszawa 2017.
- Źródło: *Fragmenty edyktu nantejskiego*, [w:] T. Maresz, K. Juszczyk, *Historia w tekstach źródłowych, Wypisy, t. 1*, Wydawnictwo Temat, oprac. L. Szczucki, J. Tazbir, Toruń 1994.
- Źródło: Stanisław Cynarski, *Historia powszechna 1500-1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1998, s. 68.
- Źródło: Stanisław Cynarski, *Historia powszechna 1500-1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1998, s. 73.
- Źródło: John Knox, *Historia reformacji w (...)*, [w:] Stanisław Cynarski, *Historia powszechna 1500-1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1998, s. 79–82.
- Źródło: John Knox, *Historia reformacji w (...)*, [w:] Stanisław Cynarski, *Historia powszechna 1500-1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1998, s. 80.

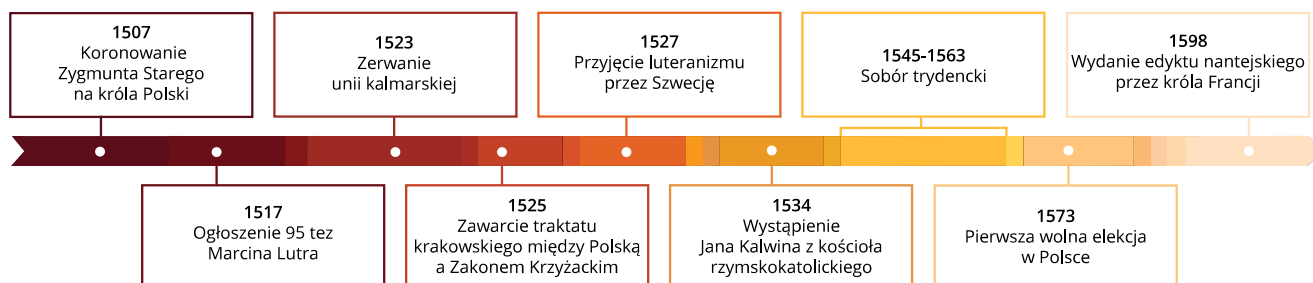
A portrait of Albrecht Hohenzollern, a bearded man in a dark robe with a white collar and a chain of office. Above his head is a Latin inscription: "· E T A T I S · S V E ·
· A N N O ·
· 3 Z · I · 5 ·
· Z Z ·".

Reformacja w innych krajach europejskich. Wyznania protestanckie

Albrecht Hohenzollern (1490–1568).

Źródło: Hans Krell, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Gdy w 1517 r. Marcin Luter ogłosił w Wittenberdze 95 tez, w których potępił zwyczaj sprzedawania odpustów, zapewne nie oczekiwał, że jego wystąpienie doprowadzi do rozłamu religijnego i wojen wyznaniowych. Choć został obłożony ekskomuniką przez papieża i skazany na banicję przez cesarza, to jego nauki szybko zyskiwały zwolenników. W ślad za Lutrem poszli inni reformatorzy. Największym z nich okazał się Jan Kalwin, którego nauki stały się podstawą do wyłonienia się odrębnego wyznania, nazwanego od jego nazwiska kalwinizmem.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Omówisz proces rozprzestrzeniania się w Europie luteranizmu i kalwinizmu.

- Przedstawisz geograficzne rozmieszczenie największych wyznań chrześcijańskich w Europie.
- Wyjaśnisz przyczyny rozprzestrzeniania się reformacji poza kraje macierzyste.

Przeczytaj

Ekspansja luteranizmu w Europie

Luteranizm zdobywał licznych wyznawców również poza Niemcami. W niektórych państwach był przyjmowany tylko przez pewne grupy narodowościowe lub społeczne i występował jako wyznanie mniejszości religijnej. Tak stało się w krajach sąsiadujących z Niemcami: w Polsce, Czechach i na Węgrzech. Luteranizm był w nich przyjmowany przez mieszczan dużych miast, zwykle niemieckojęzycznych. Rzadko występował w małych miastach i raczej nie cieszył się popularnością wśród szlachty i chłopów.

Ale były i takie państwa, w których na mocy decyzji politycznej władców luteranizm uzyskał status religii panującej. Pierwsze były Prusy Książęce. Ostatni wielki mistrz zakonu krzyżackiego Albrecht Hohenzollern w reformacji dostrzegł szansę realizacji swoich celów politycznych. Do utworzenia z ziem zakonu krzyżackiego dziedzicznego księstwa nakłaniał go osobiście Marcin Luter.

Aby uzyskać przychyłność króla Polski podpisał traktat krakowski potwierdzony hołdem lennym (hołd pruski - 1525 r.). Albrecht Hohenzollern zapewnił sobie poparcie i współpracę biskupów sambijskiego i pomezkańskiego, następnie w grudniu 1525 r. na sejmie krajowym ogłosił nową ustawę o ustroju państwa i Kościoła.

W znacznie bardziej skomplikowanej sytuacji politycznej i międzynarodowej podobną decyzję podjął ostatni mistrz zakonu kawalerów mieczowych w Inflantach – Gotthard Kettler, który po przejściu na luteranizm w 1558 r. złożył hołd lenny królowi Polski Zygmuntowi Augustowi.

Albrecht Hohenzollern (1490–1568) – margrabia brandenburski, od 1511 r. wielki mistrz krzyżacki; w 1525 r. przeprowadził sekularyzację zakonu krzyżackiego w Prusach i został pierwszym świeckim władcą Księstwa Pruskiego. Rozpoznaj symbole widoczne na ilustracji.

Źródło: Hans Krell, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Luteranizm w Skandynawii

Kolejne były państwa skandynawskie: Szwecja i Dania z Norwegią. Wprowadzenie luteranizmu w Szwecji było ściśle związane

Gustaw I Waza (1496–1560) ustanowił luteranizm religią państwową.

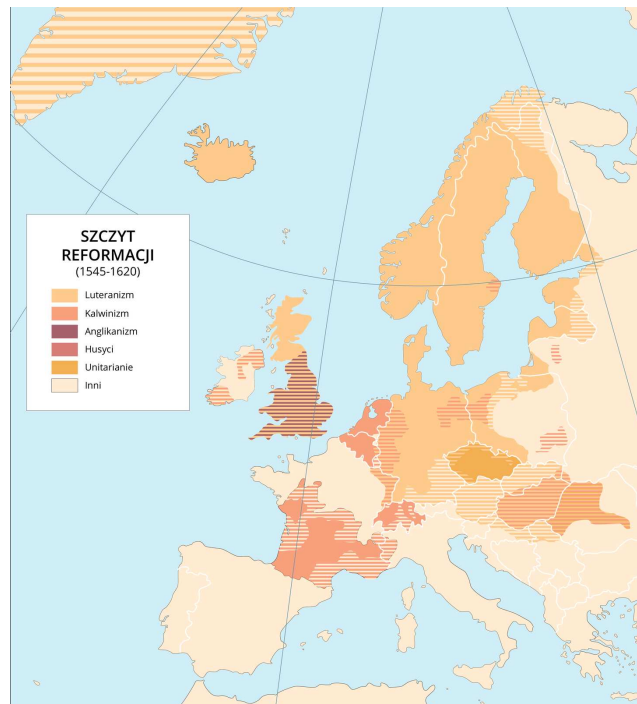
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

z jej walką o uniezależnienie się od Danii, z którą była związana [unią kalmarską](#). Dążenia te popierały drobne grupy luterzańskie, a sprzeciwiało im się duchowieństwo, którego hierarchowie byli powiązani z monarchią duńską. Po zerwaniu unii kalmarskiej Gustaw I Waza, król Szwecji (1523–1560), szukając środków finansowych do walki z Duńczykami, ogłosił w 1527 r. luteranizm religią panującą i przejął na rzecz skarbu państwa dobra kościelne. Zachował jednak dotychczasową hierarchiczną strukturę Kościoła wraz z instytucją prymasa oraz święcenia kapłańskie, święta i wiele obrzędów katolickich. Dzięki temu mimo początkowej niechęci ludności do luteranizmu zasada pełni władzy królewskiej w dziedzinie kościelnej stopniowo zyskiwała

uznanie, a nowa wiara – zwolenników.

W Danii luteranizm wcześniej zaczął zdobywać wyznawców wśród arystokracji, a król Fryderyk I Holsztyński (1523–1533) sam sprowadzał duchownych z Wittenbergi. W 1527 r. zapadły pierwsze ważne decyzje: na skutek konfliktu z papieżem o obsadę arcybiskupstwa Lund została zerwana zależność od Rzymu, natomiast luteranie uzyskali wolność wyznania. Trzy lata później sejm w Kopenhadze uznał [doktrynę](#) i liturgię luterzańską za panującą. Późniejsza walka między katolicyzmem a luteranizmem odbywała się w cieniu walki o władzę. Chrystian III (1534–1559), który podejrzewał biskupów katolickich o sprzyjanie zdetronizowanemu w 1523 r. Chrystianowi II, pozbawił ich urzędów i uwięził. W 1539 r. sejm zaakceptował nowy ustrój Kościoła ewangelickiego w Danii. Utrzymywał on [episkopalizm](#), mszę oraz dopuszczał pewną wystawność liturgii. Resztki oporu katolików złamał następca Chrystiana III, Chrystian IV. Zabronił kapłanom katolickim wstępu do Danii, a swoim poddanym zakazał przechodzenia na katolicyzm pod karą konfiskaty majątku i wygnania.

Śladem Danii na luteranizm przeszła związana z nią unią personalną Norwegia. W 1539 r. norweskie zgromadzenie stanów przyjęło duńską organizację kościelną, pozostając jednak przy niektórych praktykach religijnych, np. kulcie Matki Boskiej i św. Olafa czy zwyczaju odprawiania pielgrzymek.

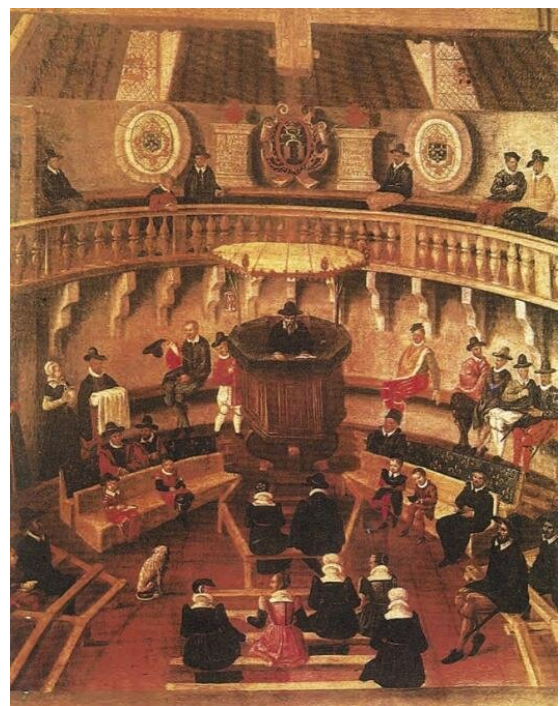

Szczyt Reformacji w 1620 r. przed bitwą białogorską. Dwa lata po rozpoczęciu wojny trzydziestoletniej. W jakich krajach przeważał luteranizm?

Źródło: Contentplus sp. z o. o. na podstawie, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 4.0.

Rozprzestrzenianie się kalwinizmu

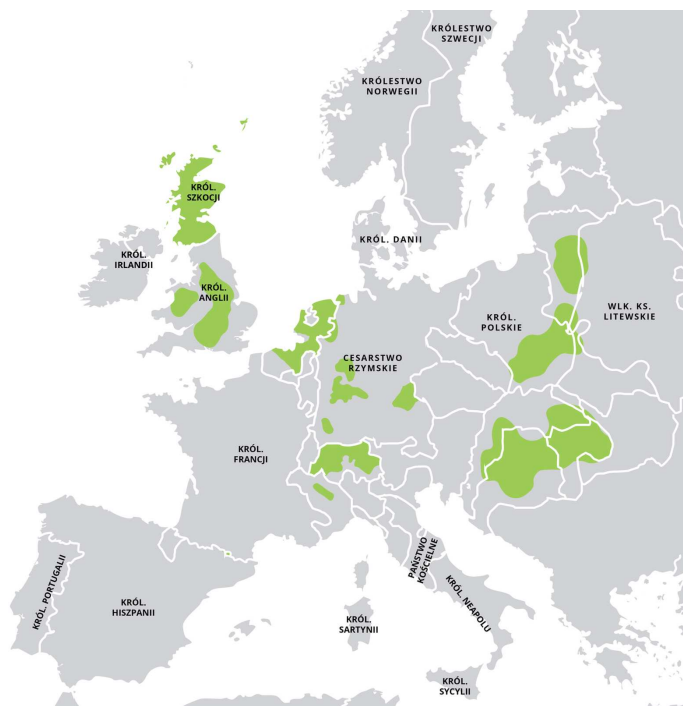
Swoją doktrynę starał się również rozpowszechniać Jan Kalwin. Poza granicami Szwajcarii popularyzowali ją **ministrowie (pastorzy)** kształceni w Genewie. Rzeszy zwolenników przysparzały dzieła samego Kalwina, zwłaszcza *Instytucje* i *Katechizm*, które były tłumaczone na wiele języków. We Francji kalwinizm zdominował wpływy luteranckie i zaczął realnie zagrażać katolicyzmowi. Doprowadziło to ostatecznie do wybuchu wojen **hugenockich** (1562–1589), w których kalwini nie zdołali odnieść zwycięstwa, ale zapewnili sobie znaczny zakres swobód wyznaniowych, zagwarantowanych im edyktem nantejskim z 1598 r. W innych krajach kalwinizm zdobywał sobie zwolenników tylko w niektórych grupach społecznych. W Rzeczypospolitej, zwłaszcza w Wielkim Księstwie Litewskim, dzięki występującym

Nabożeństwo kalwińskie w Lyonie wg obrazu z XVI w. Zwróć uwagę na lokalizację ambony. Z czego wynikała taka organizacja przestrzeni świątyni kalwińskiej?

Źródło: tylko do użytku edukacyjnego.

w kalwińskiej doktrynie ideom demokratycznym, zyskał popularność wśród średniej szlachty i sporadycznie wśród arystokracji.

Zasięg kalwinizmu w drugiej połowie XVI wieku. Czy są kraje, w których kalwinizm stanowi dziś dominującą religię?

Źródło: Contentplus.pl, tylko do użytku edukacyjnego na zpe.gov.pl.

Kalwinizm stał się głównym nurtem reformacji na Węgrzech i w Siedmiogrodzie, ale katolicyzm nie pokonał. Wywarł natomiast znaczny wpływ na sytuację wyznaniową w Anglii, gdzie pojawił się pod nazwą purytanizmu – ruchu reformatorskiego dążącego do usunięcia z Kościoła anglikańskiego wszelkich pozostałości po katolicyzmie. Stanowił on silną opozycję wobec władzy i religii państwowej. Nie wpłynął jednak decydująco na powstający Kościół anglikański.

Inaczej wyglądała sytuacja wyznaniowa w Szkocji. Początkowo szkoccy zwolennicy reformacji ulegali wpływom luteranizmu, z czasem jednak górę wzięły nauki Kalwina. Ich głównym propagatorem był John Knox, który w 1558 r. zorganizował pierwszy kościół na wzór genewskiego, a dwa lata później ogłosił tzw. konfesję szkocką. Do końca XVI w. w Szkocji organizował się Kościół presbiteriański, który objął swoimi wpływami większość jej ludności.

Kalwinizm stał się religią dominującą również w północnych prowincjach Niderlandów,

m.in. dzięki tolerancyjnej polityce
wyznaniowej lokalnych władz. Głównym
propagatorem nauk Kalwina w Niderlandach
był Guy de Brès, autor wyznania wiary.
Kalwinizm odegrał znaczącą rolę
w późniejszej wojnie o niepodległość
Niderlandów.

John Knox był pierwotnie kapłanem katolickim;
przeszedł na kalwinizm i stał się jednym z czołowych
twórców protestanckiego Kościoła Szkocji.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Słownik

doktryna religijna

(z łac. *doctrina* – nauka) ogół wierzeń i twierdzeń na temat bogów, świata i człowieka,
stanowiący o odrębności danej tradycji religijnej

episkopalizm

typ organizacji kościelnej, w której najwyższą władzę w Kościele stanowi ogół biskupów

hugenoci

(fr. *huguenot*) w XVI-XVII wieku zwolennicy kalwinizmu we Francji

minister (pastor)

(łac. *minister*) tytuł duchownego w Kościele kalwińskim, pełniącego obowiązki

prezbiterianie

wyznawcy prezbiterianizmu czyli odłamu wyznania protestanckiego;

purytanie

w XVI i XVII wieku zwolennicy purytanizmu – reformatorskiego ruchu
religijno-politycznego w Anglii

sekularyzacja

(z łac. *saecularis* – świecki) zeświecczenie; może dotyczyć majątku i prerogatyw instytucji religijnych (np. Kościoła) lub życia społecznego i kulturowego

unia kalmarska

unia personalna zawarta latem 1397 r. w Kalmarze pomiędzy Danią, Szwecją i Norwegią

Słowa kluczowe

reformacja, sekularyzacja, kalwinizm, luteranizm, anglikanizm,

Bibliografia

Banaszak M., *Historia Kościoła katolickiego. T 3. Czasy nowożytne 1517-1758*.

Chaunu P., *Czas reform. Historia religii i cywilizacji (1250-1550)*, tłum. J. Grosfeld, Warszawa 1989.

Grzybowski S., *Wielka historia świata. Tom 6. Narodziny świata nowożytnego 1453-1605*, Warszawa 2005.

Mikulski K., Wijaczka J. *Historia powszechna. Wiek XVI-XVIII*, Warszawa 2012.

Tasak W., *Reformacja. Sukces czy porażka?*, Warszawa 2017.

Wójcik Z., *Historia powszechna XVI-XVII w.*, wyd. X, Warszawa 2010.

Wyczański A., *Historia powszechna. Wiek XVI*, Warszawa 1987.

Mapa interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą interaktywną i odpowiedz na pytanie: W których państwach istniało niebezpieczeństwo poważnych konfliktów religijnych? Odpowiedź uzasadnij.

Twoja odpowiedź

Źródło: Contentplus.pl, licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

W których krajach poza Niemcami pojawiło się najwięcej ruchów o charakterze protestanckim? Co było tego przyczyną?

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Jakie wyznania były najpopularniejsze w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim? Dlaczego akurat te?

Twoja odpowiedź

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wymienione wydarzenia ułóż w kolejności chronologicznej. Zacznij od najstarszego.

ogłoszenie 95 tez przez Marcina Lutra

sekularyzacja zakonu kawalerów mieczowych w Inflantach

sekularyzacja zakonu krzyżackiego w Prusach

uznanie luteranizmu za wyznanie panujące w Szwecji

akt supremacji Henryka VIII

Przeczytaj zamieszczone niżej teksty źródłowe i pod każdym z nich wskaż, którego wyznania dotyczą.

((Stanisław Cynarski

Historia powszechna 1500-1648. Wybór tekstów źródłowych

[...] Dalej wykłada się, iż odpuszczenie grzechów i sprawiedliwości przed Bogiem nie możemy osiągnąć przez naszą zasługę, czyn i zadośćuczynienie, lecz tylko [...] z łaski, dzięki Chrystusowi, przez wiarę [...].

Źródło: Stanisław Cynarski, *Historia powszechna 1500-1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1998, s. 68.

☐ luteranizm

☐ kalwinizm

☐ katolicyzm

((Stanisław Cynarski

Historia powszechna 1500-1648. Wybór tekstów źródłowych

[...] Twierdzimy więc, opierając się na wyraźnym świadectwie Pisma św., że Bóg wedle swego przedwiecznego i niezmiennego zamysłu raz powziął postanowienie, których kiedyś zechce obdarzyć zbawieniem, a których przeznaczy na zgubę. [...]

Źródło: Stanisław Cynarski, *Historia powszechna 1500-1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1998, s. 73.

☐ kalwinizm

☐ katolicyzm

Ćwiczenie 3

Przeanalizuj poniższą ilustrację i wykonaj zamieszczone pod nią polecenia.

Die wahre und die falsche Vergebung der Sünden. Holzschnitt von Hans Holbein d. J.

Prawidłowe i fałszywe wybaczenie grzechów, drzeworyt Hansa Holbeina. Wikimedia Commons

Źródło: tylko do użytku edukacyjnego.

Na zamieszczonej ilustracji autor przedstawił prawidłowe i fałszywe wybaczenie grzechów.

Prawdziwe wybaczenie przedstawia ☐ lewa / ☐ prawa część ilustracji. Autor utożsamia fałszywe wybaczenie grzechów z ☐ katolicyzmem / ☐ protestantyzmem .

Określ, która część ilustracji – lewa czy prawa – przedstawia prawdziwe wybaczenie grzechów. Uzasadnij odpowiedź.

Przeczytaj fragment dzieła, a następnie na podstawie jego treści oraz wiedzy własnej wykonaj zamieszczone pod nim polecenia.

((John Knox

Historia reformacji w (...)

[...] Tak więc następnej niedzieli wypadło temuż Johnowi wyrazić myśli swoje w miejscu wygłoszenia kazań publicznych.

[...]

Na temat tego kazania, pierwszego, które Knox wygłosił publicznie, były różne komentarze. Niektórzy powiadali: „Inni obcinali gałęzie Papiestwa, ale on mierzy w sam korzeń, by zniszczyć całość”.

[...]

Nasze wyznanie Wiary zostało publicznie odczytane, najpierw w obecności Parów, a następnie wobec całego Parlamentu; [...] jako że nie postawiono żadnych zarzutów, oznaczono dzień dla głosowania w tej i innych sprawach. Nasze wyznanie wiary zostało odczytane, każdy artykuł z osobna, raz jeszcze, w porządku, w którym były spisane, a następnie wzywano każdego do głosowania. Z Królestwa Doczesnego jedynie hrabia Atholl i lordowie Somerville i Borthwick głosowali przeciw; a podać nie umieli lepszej przyczyny tego sprzeciwu, jak to, że „Będziemy wierni wierze naszych ojców”. [...]

Po głosowaniu i ratyfikacji tego naszego Wyznania wiary przez całe zgromadzenie Parlamentu, dwie ustawy zostały także ogłoszone, jedna przeciw Mszy i nadużywaniu Sakramentu, zaś druga przeciw supremacji papieża. [...]

Źródło: John Knox, *Historia reformacji w (...)*, [w:] Stanisław Cynarski, *Historia powszechna 1500-1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1998, s. 79-82.

Dokończ zdanie. Tekst źródłowy dotyczy wydarzeń, które miały miejsce w:

☐ Francji.

☐ Szkocji.

☐ Niderlandach.

☐ Niemczech.

Dokończ zdanie. Działalność reformatora przedstawionego w tekście przyczyniła się do ustanowienia w jego kraju...

☐ Kościoła kalwińskiego.

☐ Kościoła katolickiego.

☐ Kościoła luterańskiego.

☐ Kościoła anglikańskiego.

Przeczytaj fragment dzieła, a następnie na podstawie jego treści oraz wiedzy własnej wskaż zdania zgodne z jego treścią.

((John Knox

Historia reformacji w (...)

[...] Następnie zaczął analizować żywoty różnych papieży oraz żywoty różnych klechów, w ich przeważającej części; wykazał niebicie, jak ich dogmaty i prawa są w jawnej sprzeczności z doktryną i prawami ustanowionymi przez Boga Ojca i Jego Syna Jezusa Chrystusa. Wykazał to, porównując doktrynę odkupienia wyrażoną w Piśmie Św., która uczy, że człowiek „odkupiony jest tylko przez wiarę”, że „krew Jezusa Chrystusa oczyszcza nas od wszystkich naszych grzechów”, z dogmatami papistów przypisującymi odkupienie wytworom praw ludzkich, więcej nawet, wytworów wymyślonym przez człowieka, jak pielgrzymki, odpusty i inne. [...]

Otóż niech osądzą sami papiści, czy ktokolwiek przed nimi podjął się ulżyć cierpieniom dusz czyśćcowych, jak wmawiają ludziom, że co dzień czynią, dzięki swej Mszy i innym niepoważnym rzeczom.

Źródło: John Knox, *Historia reformacji w (...)*, [w:] Stanisław Cynarski, *Historia powszechna 1500-1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1998, s. 80.

- ☐ John Knox nakłania do udziału w mszach i pielgrzymkach.
- ☐ John Knox zarzuca doktrynie katolickiej niezgodność z Pismem Świętym.
- ☐ John Knox uważał, że człowiek może dostąpić zbawienia dzięki dobrym uczynom.
- ☐ John Knox odrzucał władzę papieską i autorytet Stolicy Apostolskiej.
- ☐ John Knox uznaje zbawienne działanie odpustów.

Przeczytaj fragment opracowania historycznego.

((Włodzimierz Tasak

Reformacja. Sukces czy porażka?

W tej części Niderlandów, która dała początek późniejszej Holandii, walka przeciwko kościelnej władzy papieża zbiegła się z walką przeciwko panowaniu Hiszpanii. Dlatego też nie zyskał tam większej popularności luteranizm, ponieważ kiedy Luter podczas wojny chłopskiej w Niemczech sakralizował prawa książąt do swojego władztwa, godziło to w mieszkańców północnych Niderlandów, niechętnych władającym nimi Habsburgom hiszpańskim. Dlatego też (choć nie był to jedyny powód) od 1540 roku wybierali oni kalwinizm jako bardziej im odpowiadający ze względu choćby na demokratyczny ustrój Kościoła i podkreślaną przez Kalwina ideę konieczności przeciwstawiania się ziemskiej tyranii. [...]

Źródło: Włodzimierz Tasak, *Reformacja. Sukces czy porażka?*, Warszawa 2017.

Wymień dwa powody, dla których mieszkańcy północnych Niderlandów odrzucili luteranizm, a przyjęli kalwinizm.

1:

2:

Przeanalizuj tekst źródłowy, a następnie wykonaj polecenia.

“ Fragmenty edyktu nantejskiego

Henryk z łaski Bożej król Francji i Navarry wszystkim obecnym (...) edyktem wieczystym i nieodwołalnym orzekliśmy, oświadczyli i zarządzili, orzekamy, oświadczamy i zarządzamy, (...)

Zabramy wszystkim poddanym naszym jakiegokolwiek stanu i godności odnawiać pamięć tego (tj. poprzednich wojen religijnych), zaczepiać się wzajemnie z powodu tego, co zaszło w przeszłości z jakiegokolwiek powodu, lub pod jakimkolwiek pozorem; lecz mają się zachowywać i żyć razem spokojnie, jak bracia, przyjaciele i współobywatele, z zagrożeniem ukarania sprzeciwiających się, jako łamiących pokój i burzycieli spokoju publicznego.

Zarządzamy, że religia katolicka, apostolska i rzymska ma być przywrócona we wszystkich miejscach tego naszego królestwa i krajów nam podległych, gdzie wykonywanie tejże zostało przerwane (...) pozwoliliśmy i pozwalamy wyznawcom rzeczonej religii reformowanej żyć i przebywać we wszystkich miastach i miejscach naszego królestwa i krajów nam podległych z tym, że nie będą poszukiwani, prześladowani i niepokojeni ani też zmuszani do czynienia czegokolwiek w rzeczach dotyczących religii wbrew ich sumieniu, ani też z powodu tejże poszukiwani w domach i miejscach, w których zechcą zamieszkać, zachowując się zresztą według treści naszego obecnego edyktu. (...) Ogłaszamy wszystkim, którzy wyznają lub wyznawać będą rzeczoną religię, za zdolnych do dzierżawienia i sprawowania wszelkich godności, urzędów i obowiązków publicznych jakichkolwiek, królewskich, pańskich lub w miastach naszego królestwa.

Źródło: *Fragmenty edyktu nantejskiego*, [w:] T. Maresz, K. Juszczyk, *Historia w tekstach źródłowych, Wypisy, t. 1*, Wydawnictwo Temat, oprac. L. Szczucki, J. Tazbir, Toruń 1994.

Kto i kiedy wydał edykt nantejski? Wskaż powody jego wydania.

Wymień postanowienia edyktu nantejskiego.

Przeanalizuj zamieszczony niżej fragment opracowania historycznego i na jego podstawie oraz mapy interaktywnej (multimedium) wykonaj polecenia.

((Włodzimierz Tasak

Reformacja. Sukces czy porażka?

[...] Czy da się zauważyć jakieś cechy wspólne pomiędzy krajami, które w XVI wieku znalazły się w obozie państw protestanckich, i tymi, które pozostały wierne Rzymowi?

Kiedy popatrzymy na mapę chrześcijaństwa doby reformacji, łatwo zauważymy, że po głównym okresie przemian, które dokonały się w ciągu półwiecza 1520–1570, katolicką Europę stanowiły kraje wchodzące w starożytności w skład cesarstwa rzymskiego – wyjątkiem jest tu Rzeczpospolita i Irlandia. Pierre Chaunu zwraca uwagę na fakt, że:

„[...] reforma protestancka spowodowała utratę przez chrześcijaństwo łacińskie wszystkich obszarów pozyskanych w wyniku działalności misyjnej po upadku cesarstwa rzymskiego poza jego tradycyjnymi granicami. Afryka przeszła na islam, a greckie chrześcijaństwo wschodnie i greckokatolickie w krajach słowiańskich, pomimo wysiłków Soboru w Pizie i we Florencji (1438–1439), żyło poza łącznością z chrześcijaństwem łacińskim, liczniejszym, a więc bardziej aktywnym. Znalazło się więc poza zasięgiem ewolucji i rozłamu z początku XVI wieku”.

Fakt, że Anglia, Holandia, północne Niemcy czy Skandynawia to tereny schryścianizowane pomiędzy V a X wiekiem, ale chodzi tu nie tyle o krótszy chrześcijański staż, ile o brak związków kulturowych i poczucia więzi z dziedzictwem Imperium Romanum (nawet jeśli Brytania formalnie była jego częścią, to jej ludność słabo poddawała się latynizacji). Później też, już w czasie średniowiecza, kraje Północy w dalece mniejszy sposób ulegały zwierzchności Rzymu – albo z racji

poczucia niezależności, tak jak Anglia czy Niemcy, albo zwyczajnie z racji zbyt dużej odległości od Rzymu, tak jak w przypadku Danii czy Szwecji.

Źródło: Włodzimierz Tasak, *Reformacja. Sukces czy porażka?*, Warszawa 2017.

Wyjaśnij, na czym polegała podkreślona przez autora wyjątkowość Rzeczypospolitej i Irlandii w świetle przedstawionej opinii.

Napisz, jakie czynniki, zdaniem autora cytowanego tekstu, zdecydowały o odstąpieniu niektórych państw od katolicyzmu w okresie reformacji.

Dla nauczyciela

Autor: Joanna Kalinowska

Przedmiot: Historia

Temat: Reformacja w innych krajach europejskich. Wyznania protestanckie

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XVI. Reformacja i jej skutki. Uczeń:

1) wyjaśnia religijne, polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe uwarunkowania i następstwa reformacji, opisując jej główne nurty i postaci;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- omawia proces rozprzestrzeniania się w Europie luteranizmu i kalwinizmu.
- przedstawia geograficzne rozmieszczenie największych wyznań chrześcijańskich w Europie.
- wyjaśnia przyczyny rozprzestrzeniania się reformacji poza kraje macierzyste.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);

- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy uczniom temat lekcji, nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”. Omawia cele lekcji.
2. Nauczyciel inicjuje rozmowę wprowadzającą w temat lekcji.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią w sekcji „Przeczytaj” i zapisują na kartkach minimum pięć pytań do tekstu. Wybrana osoba zbiera pytania do urny. Nauczyciel dzieli uczniów na 5-osobowe grupy, które losują pytania z puli i przygotowują odpowiedzi. Zespół, który jest gotowy, zgłasza się i przedstawia rezultaty swojej pracy. Pozostali uczniowie wraz z nauczycielem weryfikują poprawność odpowiedzi.
2. **Praca z multimedium („Mapa interaktywna”).** Nauczyciel poleca wybranemu uczniowi, aby przeczytał polecenie 1 : „Zapoznaj się z mapą interaktywną i odpowiedz na pytanie: W których państwach istniało niebezpieczeństwo poważnych konfliktów religijnych? Czy faktycznie do nich doszło?”. Poleca uczniom, aby podzielili się na grupy i opracowali w nich odpowiedzi. Po ustalonym wcześniej czasie przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedź, udzielając także uczniom informacji zwrotnej.
3. **Utrwalanie wiedzy i umiejętności.** Nauczyciel przechodzi do sekcji „Sprawdź się”. Zapowiada uczniom, że w kolejnym kroku będą rozwiązywać ćwiczenia od 1 do 8 – od najprostszych do najtrudniejszych – i będą to robić wspólnie. Wybrana osoba czyta po kolei polecenia. Po każdym przeczytanym poleceniu nauczyciel daje uczniom określony czas na przygotowanie się, a następnie ochotnik udziela odpowiedzi. Reszta uczniów ustosunkowuje się do niej, proponując swoje pomysły. Nauczyciel w razie

potrzeby koryguje odpowiedzi, dopowiada istotne informacje, udziela uczniom informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie, pracując w parach, tworzą krzyżówkę podsumowującą zajęcia. Pary siedzące obok siebie wymieniają się krzyżówkami i je rozwiązują.
2. Nauczyciel omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów, udzielając im tym samym informacji zwrotnej.

Praca domowa:

1. Zaproponuj inne materiały źródłowe do tematu lekcji „Reformacja w innych krajach europejskich. Wyznania protestanckie”.
2. Wykonaj polecenie 2 z multimedium.

Materiały pomocnicze:

- *Wielka historia świata*. Tomy 1-12 (praca pod patronatem Polskiej Akademii Umiejętności); Świat Książki 2004-2006.
- *Wielka historia Polski*, tomy 1-10; Oficyna Wydawnicza FOGRA, Kraków 2016.
- Seria *Historia powszechna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011-2019.
- E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2011.
- Wybór tekstów źródłowych do wskazanej epoki.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z informacjami w sekcji „Mapa interaktywna”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.